

УКРАЇНЬСЬКА СОБОРНІСТЬ: ІДЕЯ Й ДОСВІД ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В 1919 РОЦІ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Валерій СОЛДАТЕНКО

доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
директор Українського інституту національної пам'яті

Анотація. У статті запропоновані критерії оцінки сутнісних якостей ідеї українського соборництва порівняно з іншими основоположними ідеями національного державотворення революційної доби 1917–1920 рр., що дає можливість обґрунтувати висновок про загально-визнаність різними політичними таборами і силами завдання єднання етнічних земель, згуртування в одну цілісність розрізнених до того гілок українського народу. Зроблено спробу визначити вплив на зміст і характер документів національного соборництва конкретно-історичних чинників практики тривалої боротьби за реалізацію наддніпрянськими політичними партіями автономістсько-федералістської концепції переустрою Росії та намагань західноукраїнських лідерів здійснити плани створення з українських анклавів Австро-Угорщини «коронного краю».

Ключові слова: українська соборність, національне державотворення, партії, уряди, політичні діячі, регіоналістські тенденції, державно-політичні моделі.

УКРАИНСКАЯ СОБОРНОСТЬ: ИДЕЯ И ОПЫТ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ В 1919 ГОДУ В СОВРЕМЕННОМ НАУЧНОМ ДИСКУРСЕ

Валерий СОЛДАТЕНКО

доктор исторических наук, профессор,
член-корреспондент НАН Украины,
директор Украинского института национальной памяти

Аннотация. В статье представлены критерии оценки сущностных качеств идеи украинской соборности в сравнении с другими основополагающими идеями национального государственного строительства революционной эпохи 1917–1920 гг., что позволяет обосновать вывод об общепризнанности различными политическими лагерями и силами задачи единения этнических земель, сплочения в одну целостность разрозненных ветвей украинского народа. Сделана попытка определить влияние на содержание и характер документов национальной соборности конкретно-исторических факторов практики длительной борьбы за реализацию надднепрянскими политическими партиями автономистско-федералистской концепции переустройства России и стремлений западноукраинских лидеров осуществить планы создания из украинских анклавов Австро-Венгрии «коронного края».

Ключевые слова: украинская соборность, национальное государственное строительство, партии, правительства, политические деятели, регионалистские тенденции, государственно-политические модели.

UKRAINIAN CONCILIARISM: IDEA AND EXPERIENCE OF ITS RELIZATION IN 1919 IN CONTEMPORARY SCIENTIFIC DISCOURSE

Valeriy SOLDATENKO

Doctor of Historical Sciences, professor,

Corresponding member of the NAS of Ukraine,

Director of the Ukrainian Institute of National Memory

Annotation. *Criteria of evaluation of essential qualities of the idea of Ukrainian conciliarism in comparison with other fundamental ideas of the national state-building of the revolutionary era of 1917–1920 are suggested in the article. That allows to ground the conclusion that different political camps and forces generally acknowledged the task of unification of ethnic lands and grouping of earlier disconnected branches of the Ukrainian people into one integrity. Author made attempt to determine the influence of the concrete-historical factors on the contents and character of the documents of national conciliaris, especially the practice of the prolonged struggle for realization of the autonomist-federalist conception of reorganization of Russia by political parties from Overdnipro Ukraine and efforts of the western Ukrainian leaders to accomplish plans of creation of a «crown land» from Ukrainian enclaves in Austria-Hungary.*

Key words: *Ukrainian conciliarism, national state-building, parties, governments, politicians, regionalistic tendencies, state-political models.*

Події останніх місяців привернули увагу до багатьох нагальних аспектів сучасного суспільного розвитку.

Один із цих аспектів, який просто не може бути не помічений і, більш того, змушує вкотре серйозно замислитися над його сутністю, передбачає пошук оцінок та по можливості конструктивних рішень – це особливості нашого цілісного, соборного й регіонального державного розвитку, що детермінують небезпроблемний інтегральний ефект нинішнього політичного становища в Україні.

Як відомо, випробуваням надійним підходом до розв'язання наявних проблем є звернення до історичного досвіду, спроба вивести з нього об'єктивні повчальні уроки.

Відтак, реагуючи на одну з дуже важливих віх вітчизняної історії – 95-річчя проголошення Акта соборності України – видається можливим та й потрібним сконцентрувати увагу

не стільки на, так би мовити, ювілейно-атрибутивних моментах, тим більше – ейфорійних рефлексіях, скільки на тому, як представники гуманітарного наукового цеху працюють над вивченням дуже непростого, почасти й штучно ускладненого феномену, яким він постає сьогодні в нашій уяві, оцінках, узагальненнях, а також актуальних завданнях перспективних студій. Природно, може йтися лише про окремі, свідомо обмежені зрізи масштабної за хронологічними вимірами й подією насиченої проблеми.

Дослідження сутності української соборницької ідеї, основні напрями й етапи її втілення в життя мають, як відомо, достатньо багату історіографію, яка заслуговує на загалом позитивну оцінку, широко відома вітчизняному загалу й дає можливість не зупинятися на фактологічно-документальному сегменті справи.

До числа безперечних надбань є підстави віднести цикл публікацій (монографій, збірників статей), випущених за останні два десятиліття співробітниками Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України (тут упродовж тривалого часу комплексно досліджувалась українська ідея і її фундаментальний складник – соборність) [2, 11, 22, 26, 27, 39] і Науководослідного Інституту українознавства МОН України (різні аспекти соборницького досвіду знайшли відображення в матеріалах численних збірників наукових праць і симпозіумів) [37, 5]. Чимала увага надавалась важливому аспекту в публікаціях Інституту історії України НАН України, зокрема в узагальнюючих виданнях, присвячених Українській революції [34]. Не можна не відзначити конструктивної ролі в наданні проблеми найсерйознішого, найавторитетнішого звучання зусиллями керівництва Верховної Ради України, колективу Українського інституту національної пам'яті [30, 38].

Природно, оприлюднюються і набутки науковців інших центрів [23, 24].

На нашу думку, на сьогодні в історіографії [13, 152–168; 32, 55–66] маємо практично консенсусну думку щодо особливих якостей самої ідеї соборництва.

Порівняння її з іншими складовими ідеологічних процесів минулого (на широкому хронологічному зрізі) переконливо свідчить, що вона (ідея) не зазнавала таких критичних атак, як це було характерно для багатьох ключових проблем, зокрема, притаманних революційній добі 1917–1921 рр.

Скажімо, це стосувалося:

– ідеї народоправства, тотожної тогочасним соціалістичним уподобанням і орієнтаціям;

– автономістсько-федералістської ідеї;
– ідеї Республіки трудового народу, яку планувалося вибудувувати на базі трудових рад;

– ідеї запровадження в УНР парламентаризму європейського зразка;

– ідеї отаманщини, найнаочніше представленої основним періодом існування Директорії;

– ідеї анархізму, значною мірою характерної для махновщини.

Може йтися хіба що про новітні модифікації великодержавницьких концепцій «обустройства России» на реанімовуваному підґрунті імперських амбіцій та рецидивів, декларування планів запровадження федеративних засад розбудови України, за якими Лівобережна Україна – то, власне, споконвічно російський («руський») простір (в усякому разі такий, населення якого тяжіло й нині тяжіє до Росії), а Західна Україна – то щось якщо не вороже чи чуже, то все ж настільки відмінне й інше, що міцної етнічної єдності, навіть спорідненості не було в минулому, немає нині й годі чекати в майбутньому. Різновидом тут виступає концепція двох і навіть трьох українських субетносів – крім західноукраїнського, у складі східноукраїнського субетносу іноді виділяють ще центрально-північно-український і південно-східно-український субетноси. Якщо між двома останніми етноспільнотами акцент робиться переважно на їх близькості, спорідненості, хоча і не тотожності, то відносно західно-української гілки підкреслюються істотні, принципові розбіжності, відмінності, своєрідності історичного, політичного, економічного, духовно-культурного, ментального рівнів і проявів тощо [33, 184–190].

Якщо на розвиток сучасної історіографії Української революції значний вплив справляють коливання політичної кон'юнктури, то вони все ж здебільшого обходять відтворення процесу історіографічного освоєння досвіду реалізації соборницької ідеї в 1918–1919 рр. В усякому разі тут можна говорити про певну стабільність чи відносний спокій.

Це підтверджується наступними порівняннями.

На початку 90-х років минулого століття ідеали УНР, сама демократично-республіканська модель усіяло підносилися; потім почали зазнавати дедалі більшої критики; надалі політична влада знайшла за краще обходити ці питання: не має більше відзначення дат не лише створення, проголошення УНР (цього, власне, й не було), а навіть і проголошення незалежності.

Звеличення вождів Української революції, характерне для рубежу 80-х – 90-х років минулого століття, трансформувалося у пошук причин для критичних закидів на їхню адресу. Особливо це характерно для постатей М. Грушевського і В. Винниченка. Щоправда, переважно антиросійське спрямування низки ідейно-пропагандистських кампаній призвело до посилення уваги і гіпертрофованих оцінок щодо таких діячів 1917–1920 рр., як П. Скоропадський і С. Петлюра.

Однак на цьому тлі істотних коливань не помічається навколо ідеї соборництва й зусиль, якими в кінці 1918 р. і в 1919 р. намагалися втілювати її в життя.

Ще в 1999 р. президент України Л. Кучма видав Указ про відзначення 22 січня Дня соборності України як державного свята.

Традиційними стали цього дня звернення вищого керівництва країни до громадян, в яких поєднується шана історичним здобуткам з визначенням актуальних завдань сучасного розвитку в інтересах прогресивного поступу соборної України.

Нещодавно було обнародовано Указ президента (і це стало традицією) про заходи щодо відзначення 95-річчя Акта злуки 22 січня 1919 р.

Прикметне і суспільно-політичне реагування на саму ідею соборної України.

У 1990 р., коли вибудовувався живий ланцюг від Львова до Києва, навіть в умовах хай не жорсткого вже домінування комуністичної ідеології, не можна було не помітити співчутливого ставлення значної частини суспільства до самочинної акції. Гору брали глибинні етнічні, братерські почуття, рефлексії національної родинності, генетична пам'ять про етнічну спільність і єдність.

Кожного разу в ході різних передвиборчих кампаній і деякий час після них, власне, до моментів хоча б відносної стабілізації засобів масової інформації, деякі політики заводять чергові розмови про перспективи розпаду України. Однак загальна тональність, до якої, зрештою, все зводиться, – турбота про єдність України, недопущення домінування регіональних підходів.

Отже, зваживши на зазначене, можна припустити, що ідея соборності може бути віднесена або до числа тих, які є дійсно національно консолідуючими, або, навпаки, маючи об'єктивно інтегральне гуманне начало, насправді не дуже зачіпає інтереси кожної окремої особистості, кожного індивіда нації і загалом, не викликаючи значних негативних емоцій, з полегкістю відсувається у реальному

житті, зрештою, навіть у критичні моменти, на другий план або й взагалі забувається, знімається з розрахунків як другорядний чинник у політиці.

І як те не може видатися парадоксальним, обидва, позначені як гіпотетичні, діаметральні прояви, здається, зреалізувалися в соборницькому процесі 1918–1919 рр.

На початку й наприкінці 1918 р. на різних полюсах України – східному і західному – виникли державотворчі тенденції відмінних спрямувань.

Революційно-радикальні зусилля більшовиків, як відомо, призвели до проголошення і короткотривалого, кількомісячного існування Донецько-Криворізької Радянської Республіки. Книга В. Корнілова «Донецко-Криворожская республика. Расстрелянная мечта», випущена видавництвом «Фоліо» в серії «Проект Україна» 2011 р. [6], попри її чималий наклад (5 000 примірників) і значні зусилля щодо популяризації, гадається, великого переламу в домінуючі історіографічні уяви не внесла і принаймні на сьогодні залишається якщо не на науковому маргінесі, то, в усякому разі, займає явно осібну нішу з переважно критичними оцінками – головне щодо фахового рівня, теоретичних узагальнень, що в даному випадку має бути усе ж предметом окремої розмови.

Значно більше дослідницької уваги концентрується на аналізі й оцінці виникнення й діяльності Західно-Української Народної Республіки, виробленні й здійсненні її керівництвом курсу на соборність наприкінці 1918 р. і в 1919 р.

Щоправда, тут впадає у вічі одна немаловажна річ. Історія ЗУНР, її політика, оцінка лідерів стали майже неподільною,

монопольною дослідницькою територією науковців західного регіону України [14, 16, 4, 19, 10, 8, 7, 3]. Наддніпрянці ж, начебто за неписаною традицією, навіть не завжди й не у всьому погоджуючись з публікаціями, своєрідно репрезентованими позиціями, де, як правило, абсолютизується, глорифікується західноукраїнський чинник, здебільшого воліють не загострювати критичних підходів, тяжіють до об'єктивізму, відтворення процесу соборництва у порівняно стриманих тонах.

Приглушуються, зокрема, регіоналістські тенденції, які мали зовсім не випадковий чи то тактичний характер, а детермінувалися глибинними, дуже важкими факторами.

В результаті й досі не до кінця з'ясованими залишаються певні розбіжності між програмними настановами, що їх виробив у сфері соборництва Український Національний Союз, і практичними зусиллями щодо їх реалізації Директорією, а також належна оцінка звивів у поведінці західноукраїнської еліти на шляху до Акта злуки. І справа тут полягає не лише у нестримній зміні політичної кон'юнктури, яка вимагала мало не щоденного реагування, корекції здійснюваних кроків.

Гадається, Акт злуки 22 січня 1919 р., його сутність і якість більш логічно виводити, так би мовити, не лише з чистої, абстрактної ідеї чи безпосередньо з «Самостійної України» М. Міхновського й книги «Україна irredenta» Ю. Бачинського. Важливо не випускати з поля зору і вплив на соборницькі акції автономістсько-федералістської концепції народо-правців М. Грушевського й В. Винниченка, домінантною в наддніпрянському

середовищі, та ідеї «коронного краю», прихильниками якої були націонал-демократи й радикали кшталту Є. Петрушевича і К. Левицького.

Пригадаємо: на шляху до ЗУНР на обговорення щойно створеної Української Національної Ради 18 жовтня 1918 р. було винесено доповідь націонал-демократа С. Барана «Чи нова держава має змагатися до злуки з Українською Державою над Дніпром негайно?». Внаслідок бурхливих дванадцятигодинних дебатів було прийнято рішення не проголошувати державної єдиності з гетьманською Українською Державою. Серед іншого Є. Петрушевич пояснював це тим, що в оголошених президентом США В. Вільсоном чотирнадцяти пунктах повоєнного мирного врегулювання народам Австро-Угорщини, попри те, що українці взагалі не згадувалися, гарантувалося право на самовизначення, а Росія трактувалася як єдиний народ і єдина держава. Отже, злука з Великою Україною з цього погляду загрожувала б і створюваній ЗУНР опинитися під владою «єдиної Росії». Крім того, на прийнятому рішенні позначилося негативне ставлення керівництва УНР до німецької окупації, що стала наслідком підписаного Центральною Радою Брестського миру, гнівно сприйнятого Антантою, а також те, що УНС, який саме тоді готував повстання проти гетьмана, надіслав до Львова прохання не приєднуватись до Української Держави, щоб не зміцнювати становища хиткого режиму [11, 90–92].

Гіпотетично в розрахунок бралось і наступне: якщо Антанта вирішить таки залишити Австро-Угорщину як державу, то, що теоретично не виключалося, реального приєднання до Наддніпрянської

України все одно не станеться, а лише викличе у переможців у Великій війні небажані настрої, упередження щодо західних українців [11, 91–92].

Тут важливо ще раз підкреслити, що дійові особи соборницького процесу, які представляли ЗУНР, ще донедавна були, по суті, прибічниками монархізму (можна сказати м'якше – терпимо до нього ставилися). Йдеться про згадану вище ідею «коронного краю», в якій ключова роль – гаранта від польської експансії (а що така була невідвратною, оскільки Польща нізащо б не погодилася з перспективою української державності в Східній Галичині й Західній Волині, абсолютно очевидно) – відводилася саме габсбурзькій короні [11, 90; 29, 273].

Дещо забігаючи наперед, не менш важливо не випускати з поля зору й того, що ці ж лідери не будуть остерігатися, навпаки, будуть навіть лояльні до білого руху з його ідеологією «єдиної і неподільної Росії», в якій не залишалося місця Наддніпрянській Україні в будь-якому адміністративно-державному оформленні, однак торжество якого (білого руху) відкривало надію на те, що кордони Росії закінчуватимуться на Збручі, що гарантії ЗУНР від тих же польських зазіхань забезпечить уже Антанта [27, 325–358, 382–417].

Заміщення німецько-австрійських військ в УНР на антантівські, особливо після поразки Четверного союзу у війні, ні для кого не могло бути несподіванкою, особливо для діячів ЗУНР, які уже тоді кристалізували свій антантівський вектор.

Неважко припустити (і притому – без особливого ризику помилитися), що контакти з гетьманом П. Скоропадського (уособленням авторитарно-монархічного

ладу, прихильником приватної власності) для Української Національної Ради і проводу ЗУНР були б прийнятнішими, бажанішими за зближення з соціалістичною Директорією та відроджуваною народоправчою УНР. До того ж і перспективи торжества повстанської справи на 1 грудня 1918 р. – підписання Передвступного договору у Фастові наддніпрянським і наддністрянським державницькими суб'єктами – були ще дуже непевними.

Однак механізм зближення було запущено, і він набирал дедалі нових імпульсів. Важливим кроком стала й ухвала Української Національної Ради ЗУНР від 3 січня 1919 р. в Станіславові. Нею затверджувався Передвступний договір і урочисто проголошувалося з'єднання ЗУНР з УНР в одну соборну суверенну республіку.

Варто згадати й про поривання до соборності з матір'ю-Україною, всенародно виявлене українцями Буковини на вічі в Чернівцях 3 листопада 1918 р., а також українцями Закарпаття на народних зборах в Хусті 21 січня 1919 р. [27, 43–46].

Зустрічний рух з боку УНР виявився не таким інтенсивним. І цьому є своє пояснення. Хоча в новітній літературі на цей аспект увага практично не звертається. І, як гадається, даремно. М. Грушевський і В. Винниченко ще в часи Центральної Ради ставили питання про збирання українських земель, що мало логічне продовження на Брестській мирній конференції. Однак таємні протоколи про Галичину, Холмщину і Підляшшя, підписані делегаціями Німеччини й Австро-Угорщини, на перевірку практикою виявилися дипломатичним обманом.

Небажання повторити прикрий досвід і в нових обставинах зумовлювало зрозумілу обачність.

У наддніпрянських лідерів чимало західноукраїнських діячів викликали насторогу, недовіру. Адже з крупних політиків хіба що О. Темницький дотримувався соціалістичних орієнтацій. Інші (в більшості – націонал-демократи й радикали) стояли на відверто правих позиціях, що утруднювало особистісні стосунки. Незважаючи на серйозні зрушення, що сталися в західноукраїнському таборі восени 1918 р. під сильним тиском обставин, певна інерція давалася взнаки й надалі.

Дуже добре розуміючи, відчуваючи високий гуманістичний потенціал соборницької ідеї, вболіваючи за національно-державні інтереси, Голова Директорії В. Винниченко дещо стримано чи то застережливо ставився до форсування соборницького процесу (про це свідчать, зокрема, його щоденникові записи).

Досвідчений, реалістичний політик він усвідомлював, що серйозної, істотної допомоги одноплемінникам на заході УНР надати не зможе, тоді як додатковий Польський фронт «замкне» Україну в суцільне вороже кільце, яке пізніше одержить найменування «чотирикутника смерті». Однак, попри очевидну екстремальну перспективу, рятуватися, відмовляючи в допомозі однокровним братам, було б рівнозначним ганебній зраді українській ідеї, національній справі.

Про можливість небезпечного розвитку подій на фронті з Польщею попереджав Головного Отамана С. Петлюру генералітет Дієвої армії УНР [29, 264–268]. Однак на січень 1919 р. військовий

очільник значно більше був занепокоєний боротьбою з Червоною армією, сподіваючись на ефективну підтримку Антанти, її інтервенційного корпусу в Причорномор'ї, і замирення з А. Денікіним.

Відзначене, поряд з іншими чинниками, дає можливість збагнути як певну млявість у тогочасних діях керівництва УНР, так і дещо стримані наступні історіографічні оцінки січневих подій 1919 р.

Наприкінці другої декади січня до Києва прибула досить численна делегація ЗУНР і були проведені останні приготування до важливого державного кроку. При цьому слід звернути увагу, що соборницький ефект досягався в атмосфері, яку важко кваліфікувати як суціль ейфорійну. Зокрема, на зустрічі 21 січня делегація ЗУНР застерегла «собі право відділитися від Східної України, якщо б дійшло до якої-небудь федерації з Росією» [20, 187]. Таку позицію можна пояснити, зокрема, і тим, що, незважаючи на проголошену 16 січня 1919 р. війну проти радянської Росії, до Москви з ініціативи В. Винниченка і В. Чеховського (Голови Ради народних міністрів УНР) було направлено дипломатичну місію С. Мазуренка з метою мирного порозуміння з РСФРР.

Так що далеко не все було таким безхмарним, однолінійним і простим, як це зображується не лише в публіцистиці, а й частково у науковій літературі.

Гадається, попри факт найдетальнішого відтворення в українській історіографії переговорного процесу в Києві у другій декаді січня 1919 р., підготовку й ухвалення відповідних документів (йдеться передусім про згадану ґрунтовну монографію І. Гошуляка), незабутніх урочистостей на Софійському майдані,

варто ще раз повернутися до первісних політичних оцінок, даних, як мовиться, по гарячих слідах безпосередніми учасниками подій.

Як уже відзначалося, 18 січня 1919 р. з метою урочистого нотифікування Ухвали УНРади від 3 січня, завершення юридичного оформлення злуки двох республік, а також участі в роботі Трудового Конгресу України до Києва було вираджено представницьку делегацію ЗУНР на чолі з віце-президентом УНРади Л. Бачинським. До її складу ввійшли О. Бурачинський, Д. Вітовський, С. Вітик, С. Витвицький, І. Мирон, Я. Олесевич, І. Сандуляк, Т. Старух, В. Стефанік, Л. Цегельський та інші – всього 36 чоловік.

Наступного дня відбулася урочиста нарада Директорії та Ради Народних Міністрів УНР з приводу об'єднання республік за участю президії делегації ЗУНР. Члени делегації вручили Директорії вірчу Грамоту УНРади про об'єднання Західно-Української Республіки з Великою Україною.

Нарада заслухала й схвалила всі акти соборності, у тому числі й текст Універсалу Директорії. Щоправда, під час їх обговорення дехто, зокрема Голова Українського Національного Союзу М. Шаповал, виступив з критикою образної форми об'єднання республік, що, як відомо, передбачала широку автономію й, по суті, тимчасову суверенність ЗУНР. М. Шаповал пропонував не ратифікувати Передвступного договору, підписаного у Фастові, й Ухвали УНРади, а відразу створити спільний уряд, який призначив би на західноукраїнські землі управителя («генерал-губернатора») із наддніпрянців. Однак більшість присутніх відхилила цю пропозицію [27, 45].

22 січня 1919 р. Київ набув святкового вигляду. На будинках державних установ замайорили синьо-жовті прапори. Балкони будинків прикрасили килими й полотна з українськими вишиванками та малюнками. Триумфальну арку біля входу з Володимирської вулиці на Софійський майдан прикрашало велике панно, по обидва боки – старовинні герби Наддніпрянської України й Галичини. Під звуки оркестрів сюди почали підходити українські військові підрозділи, студенти й учні, численні делегації різних установ і відомств. З усіх київських церков прибули хори. Зібралось багато людей, які заповнили весь майдан і навіть прилегли до нього вулиці.

Рівно опівдні з'явилися депутати Трудового Конгресу, члени Директорії, делегація ЗУНР, члени УНС, міністри на чолі з головою уряду, представники дипломатичного корпусу, духовенство.

Урочистості розпочалися промовою голови делегації ЗУНР, віце-президента УНРади Л. Бачинського, який, зокрема, сказав: «Світла Директоріє, Високий Уряде Української Народної Республіки! На цій історичній площі столичного міста Києва стаємо оце ми, законні й вільними голосами нашого народу обрані представники Західної України, а саме Галичини, Буковини і Закарпатської Русі, та доносимо Вам і запевняємо прилюдно перед усім народом України, перед усім світом і перед лицем історії, що ми, український нарід західноукраїнських земель, будучи одною кров'ю, одним серцем і одною душею з усім народом Української Народної Республіки, власною нашою волею хочемо й бажаємо оновити національну державну єдність нашого народу, що існувала за

Володимира Великого і Ярослава Мудрого, а до якої стреміли наші великі гетьмани – Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та Іван Мазепа. Відсьогодні Західна Україна лучиться в одне нерозривне тіло, в Соборну й Суверенну Державу» [31, 53–54].

Потім Л. Цегельський зачитав вірчу Грамоту УНРади і Ради Державних Секретарів ЗУНР до Директорії, в якій були подані акти, що вели до злуки, зокрема Ухвали УНРади від 3 січня 1919 р. про об'єднання ЗУНР і УНР. Щоб підкреслити присутнім представникам іноземних держав міжнародне значення даного акта, член західноукраїнської делегації Я. Олесницький прочитав його французькою мовою.

Після цього Л. Бачинський урочисто вручив прочитану грамоту Голові Директорії. Прийнявши її, В. Винниченко привітав делегацію західних українців короткою промовою, в якій підкреслив історичне значення Акта соборності.

На підтвердження ратифікації Передвступного договору від 1 грудня 1918 р. і Ухвали УНРади від 3 січня 1919 р. Ф. Швець оголосив Універсал Директорії про злуку УНР і ЗУНР (Універсал соборності).

«Іменем Української Народної Республіки Директорія оповіщає народ Український про велику подію в історії землі нашої Української.

3-го січня 1919 року в м. Станиславові Українська Національна Рада Західної Української Народної Республіки, як виразник волі всіх українців бувшої Австро-Угорської імперії і як найвищий їхній законодавчий чинник, торжественно проголосила злуку Західної Української Народної Республіки з Наддніпрянською Українською Народньою

Республікою – в одноцілну суверенну Народню Республіку.

Вітаючи з великою радістю цей історичний крок західних братів наших, Директорія Української Народньої Республіки ухвалила тую злуку прийняти й здійснити на умовах, які зазначені в постанові Західної Української Народньої Республіки від 3-го січня 1919 року.

Однині воедино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України – Західно-Українська Народня Республіка (Галичина, Буковина; Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна.

Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умирали кращі сини України.

Однині є єдина незалежна Українська Народня Республіка.

Однині народ український, визволений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу об'єднаними дружніми зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну самостійну Державу Українську на благо і щастя всього її трудового люду» [35].

Наступного дня, в перший же день своєї роботи, Трудовий Конгрес України, заслухавши й обговоривши акти соборності, з великим піднесенням схвалив їх. Ратифікувавши таким чином Універсал соборності, Конгрес надав йому законного юридичного характеру. Президент УНРади Є. Петрушевич незабаром був обраний до складу Директорії.

У статті «Дух віків», написаній по гарячому сліду події, С. Єфремов дав їй таку оцінку: «Того дня оформлено і затверджено акт поєднання двох, досі порізаних частин України. Розпанахане од віків, переполовинене тіло національне зробило останній акт до того, щоб

зростись не тільки духом – бо це давно вже зроблено, але і в політичних формах. Акт справді історичний. Він завершує довгу нашу попередню історію і zarazом сплужує думки – про те, що має бути. І знов виразно по залі проноситься дух історії» [21]. Високо оцінюючи Акт злуки ЗУНР з УНР, сучасники, разом з тим, неодноразово наголошували, що цим зроблено лише перший крок на шляху до соборності українських земель. «Святкуючи торжественно об'єднання Галицької України з Наддніпрянською, – підкреслював доктор І. Зілінський в одній із столичних газет, – мусимо пам'ятати і добиватися, щоб такі торжества святковано незабаром і в Холмщині, і в Бесарабії, і в Криму та на Кубані. Інакше покажемося політичними анальфабетами, яких цілі покоління проклинатимуть» [36].

Однак об'єднання УНР і ЗУНР в одну державу через низку причин не було доведене до кінця. Головна з них – скрутне становище, в яке незабаром потрапили Директорія та її уряд, змушені під натиском радянських військ залишити майже всю територію України. Не в кращій ситуації опинилася й ЗУНР. Північна Буковина була загарбана Румунією, Закарпаття окупувала Чехословаччина, Східна Галичина вела тяжку й нерівну боротьбу проти агресії польських мілітаристів. Практично Ухвала УНРади від 3 січня й Універсал Директорії від 22 січня 1919 р. лише задекларували проведення державного об'єднання в майбутньому, що його мали закріпити Всеукраїнські Установчі збори, скликати які в тих умовах виявилось неможливим. До того часу встановлювався подібний до конфедеративного державний зв'язок між двома українськими державними утвореннями

з окремими урядами, системами державної адміністрації й збройними силами. Ця організаційна окремішність збереглася навіть тоді, коли територія ЗУНР була повністю окупована польськими військами, а її уряд разом із армією опинилися на території, контрольованій безпосередньо Директорією.

Головні учасники процесу об'єднання по-різному оцінили події, логічною вершиною яких стало 22 січня 1919 р.

В. Винниченко не вважав Акт злуки чимось надзвичайним. Швидше за все, він згадував про нього як про документ і про факт, обминути який просто незручно.

«В цей же сумний час (22 січня 1918 р.) (помилково, має бути – 1919 р. – В. С.), – лапідарно занотовує він, – урочисто одбулося свято поєднання двох століттями одірваних одна від одної галузів єдиного українського народу, – наддністрянців і наддніпрянців, Західної Української Республіки (Галичини) й Східної Української Народньої Республіки (Великої України). (Розуміється, на Софійській площі, з дзвонами, молебном, парадом і Головним Отаманом).

А для негайного, фактичного переведення в життя цього акту представників Галичини було включено в склад Трудового Конгресу як активних учасників його, при чому в склад президії вибрано було галицького с-д. С. Вітика.

Галичина якийсь час мала зоставатися при тому внутрішньому політичному устрою, який мала (Національна Рада й Уряд її, Державний Секретаріат), а потім, коли би настав спокійніший час, було би вироблено норми, які мали би сприяти якнайтіснішому об'єднанню двох республік» [1, 242–243].

І. Мазепа хоч і назвав «проголошення української соборності» «великим історичним актом в житті українського народу», водночас зазначив, що «фактично воно мало декларативне значіння» [18, 87]. І не лише тому, що ратифікацію домовленості мали здійснити Українські Установчі збори, яким так і не судилося відбутися. Набагато гіршим виявилось те, що «недовершена злука» українських республік «стала джерелом того роздвоєння влади, що так тяжко помстилося потім на українській боротьбі 1919 р.» [18, 87].

П. Христюк наводить надзвичайно короткі відомості про утворення Західно-української Народної Республіки і зусилля її керівництва щодо об'єднання з УНР – стислий сюжет про це він вміщує навіть не в основному тексті, а в примітках до нього. Автор згадує (і то – побіжно) лише Акт соборності українських земель [40, 58, 60].

М. Шаповал також висуває істотні застереження: «Одначе, ця злука була більш теоретично-юридичною, ніж фактичною, бо галицький Державний Секретаріат уперто стояв на тім, що лише на спільних Всеукраїнських Установчих Зборах буде остаточно встановлено закон про форми включення західних земель в одну державну систему і організацію єдиної влади, а до того Західна Область УНР мусила б бути цілком незалежною в своїм існуванні. На жаль, Директорія згодилась на подібну «злуку», а з того потім виникли необчислимі нещастя для українського народу. Двоєвласть – це найбільший ворог всякої єдності, а в злуці 22 січня двоєвласть на одній українській землі було проголошено офіційно» [41, 127–128].

Не заперечуючи морально-політичного значення події, своє критичне ставлення до Акта злуки українських земель М. Шаповал виводить передусім з відмінності соціально-економічних і політичних характеристик УНР і ЗУНР, тобто державних утворень, що не мали від самого початку підстав для органічного з'єднання (так званий ефект «політичного біметалізму»). На відміну від УНР, де влада свідомо формувалася Директорією так, щоб вона належала трудовому народові (через Трудовий Конгрес), утворена на західноукраїнських теренах Українська Національна Рада складалася «з українців-депутатів бувшого австр. парламенту і краєвих соймів (галицького і буковинського), з представників трьох партій (націонал-демократів, радикалів і соціал-демократів) та «кооптованих» приватних осіб. На жаль, на Західних Землях владу не було створено шляхом вибору від народу в цей новий час: ні селян, ні вояків не спитали галицькі і буковинські політики. Коли б на Західних Землях було негайно після перевороту поскликувано селянські, робітничі і військові депутати, то весь би народ через них виявив справжню свою волю в цей важний час. Тоді б увесь народ піднявся на громадську роботу. Події пішли б іншим шляхом! Перехід же влади до старих австрійських, в більшості реакційних політиків, спричинився до того, що широкі маси були усунені від участі в громадському будівництві – це раз, а друге – що галицько-українська політика була реакційною і стояла в повній суперечності з політикою революційної влади на Великій Україні. Ви це самі бачите, коли порівняєте декларацію Директорії і склад уряду УНР з політикою галицької Національної Ради і складом її

уряду (Державного Секретаріату) та візьмете на увагу конкретну політику обох українських влад. Потім ця обставина стала фатальною для всеукраїнської революції» [41, 129].

Безперечно, лідери УНР, автори перших історичних творів про Українську революцію, розповідаючи про січневі події, не могли абстрагуватись від їхніх наслідків, хоч, очевидно, і не хотіли кидати тінь на саму високу ідею соборності, свідомо замовчуючи, зокрема, ступінь тогочасного юридичного оформлення процесу, який, між іншим, так негативно позначився в майбутньому.

Варто зауважити, що їхні колеги нерідко були ще категоричнішими. Так, М.Лозинський, член Державного Секретаріату ЗУНР, у своїй книзі «Галичина в рр. 1918 – 1920» присвятив правовому аспекту соборності окремий розділ «З'єднання Західно-Української Народної Республіки з Українською Народньою Республікою» [17, 67–73]. Проаналізувавши документи, якими регламентувався об'єднавчий процес, він робить висновок: «Всі ці акти про з'єднання не утворили нової, з'єдиненої з дотеперішніх двох українських держав зложеної Української Народньої Республіки, а тільки проголошували утворення її і намічали шлях до її утворення.

Утворити сю нову, з'єдинену Українську Народню Республіку мали Установчі збори, скликані з територій обох держав так, як коли б ці території творили вже одну державу.

До часу утворення одної держави Установчими Зборами обі держави оставали окремими державами, незалежними одна від другої. Про се говорить ухвала Української Національної Ради з 3 січня 1919 р. в останніх двох уступах,

застерігаючи до часу Установчих зборів незалежність законодавчої і виконавчої влади Західно-Української Народної Республіки» [17, 69–70].

М. Лозинський досить переконливо обґрунтовує думку, що з усіх документів впливало тільки одне – зобов'язання лідерів ЗУНР і УНР здійснити за сприятливіших обставин фактичне з'єднання обох державних утворень, а виключним способом досягнення мети залишались обопільні воля й прагнення до порозуміння. Останнє ж, як добре відомо, юридичною категорією ніколи не було. «Очевидно, де нема одної державної влади, а тільки з'єднання має здійснюватися двома незалежними владами на основі порозуміння, там мусять бути також непорозуміння», – цілком резонно зауважує автор. У поєднанні з вкрай несприятливими конкретно-політичними обставинами відсутність надійних правових засад не могла обіцяти скільки-небудь втішної перспективи. «Коли б українська державність на територіях обох українських держав укріплялася, тоді непорозуміння було б щораз менше і в кінці швидко скликання Установчих зборів було би з'єднало обі держави в одну. Однак українська державність не укріплялася, обі українські держави під натиском Польщі і Росії втрачали територію і наслідком цього попадали в хаос і в сім хаосі непорозуміння росли, аж доки не довели до повного розриву» [17, 71].

Відповідальні, серйозні історики, незважаючи на суттєві трансформації у підході до оцінок Акта злуки, його значення й наслідків (з ідейно-політичних міркувань гору поступово почали брати позитивні й навіть звеличувальні тони), завжди залишалися об'єктивними. З їхнього погляду, об'єднання в 1919 р.

завершити не вдалося, а суперечності, що виявилися під час розпочатого процесу, настільки негативно вплинули на весь подальший розвиток Української революції, що це згодом стало однією з причин її поразки.

І. Лисяк-Рудницький у статті «Українська Національна Рада й ідея соборності» зазначає: «Соборність України, врочисто проголошена універсалом Директорії 22 січня 1919 р., в тій добі не дочекалася своєї повної практичної реалізації... Творці акту 22 січня розуміли його як вступний договір про об'єднання обидвох українських державностей. Саме практичне проведення відкладено на пізніше, коли парламент, вибраний на цілій українській території, випрацює нові спільні основні закони (конституцію) соборної Української Народної Республіки та введе в чинність спільні державні органи. Як знаємо, це ніколи не сталося. Наддніпрянщина й Галичина існували далі: до самого кінця визвольних змагань як два окремі державні тіла, з двома урядами та арміями, а також з двома різними політичними лініями, що не були позбавлені розбіжних тенденцій» [15, 271–272].

Обережна констатація загальновідомих фактів наповнюється в автора й конкретнішим змістом, коли він переходить до предметного аналізу «непереборних об'єктивних перешкод», що постали на шляху об'єднання і мали своїм наслідком «...наявність двох українських стратегій і дипломати, які могли між собою шукати зближення, але які не могли точно покриватися, бо в них були дві різні спрямованості: в галичан односторонньо антипольська, а в наддніпрянців односторонньо антимосковська. До цього головного, засадничого

моменту прилучався цілий ряд інших: чималі об'єктивні відмінності в соціальній структурі, в атмосфері побуту і громадській вихові між нашим Сходом і Заходом. Ці речі корінилися в довгій минувшині й тому годі їх було, навіть при обопільній найкращій волі, зліквідувати соборницькими деклараціями чи урядовим декретом» [15, 272].

Підсумкового характеру монографія «Україна: альтернативи поступу» також містить відповідні сюжети і прикметні висновки. «Та «злука», – наголошують автори, – була швидше формальною. Як засвідчили нові події, націонал-демократам за будь-яку ціну хотілося мати окрему область для свого суверенного керівництва. Лише 30 березня між урядами УНР та ЗУНР було укладено угоду про спільну закордонну політику. До скоординованої внутрішньої політики справа не дійшла, і в цьому весь корінь зла.

...Отже «державна в державі». Завдяки цьому значною мірою формувалися передумови тієї величезної катастрофи, яка спіткала Україну в 1919 році» [9, 226, 228–229].

Таким чином, запідозрити перших істориків Української революції у поспіхом зроблених висновках щодо процесу об'єднання українського народу в 1919 р., тим більше – в одночасному двосторонньому «регіональному патріотизмі», який позначився на інтерпретації обопільних дій і спробах «заднім числом» звалити на соборницьку акцію як таку всю провину за кінцеву поразку, ніяк не можна. В. Винниченко, П. Христюк, М. Шаповал, І. Мазепа, М. Лозинський просто об'єктивно оцінювали події і факти, що мали місце. І чимдалі в процесі, що вивчається, виявлялись негативні моменти, тим різкішими ставали

їхні висловлювання й оцінки. Однією з ключових, визначальних причин прикрих невдач і дошкульних поразок стали регіоналістські тенденції, що не лише не применшувались, а посилювались.

На відміну від усіх інших областей Української Народної Республіки, ЗОУНР мала свій парламент – Українську Національну Раду, свій уряд – Раду Державних Секретарів, свою військову силу – Українську галицьку армію, свою внутрішню і зовнішню політику, свого Диктатора – Є. Петрушевича.

А відтак закладені в самому способі оформлення в державних документах регіоналістські суперечності в реальному житті спричинилися до серйозних негативних наслідків, що дедалі посилювалися. Найзгубнішими вони виявилися в двох визначальних площинах – воєнній і зовнішньополітичній.

Орієнтуючись на Антанту, яка відмовила у підтримці УНР і зробила ставку на білий рух, основна військова формація – Українська галицька армія – через втрату мотивації боротьби за Наддніпрянську Україну опинилася, зрештою, у денікінському таборі [27, 303–439; 28, 51–126].

Шукаючи зовнішньої підтримки, С. Петлюра, що з лютого 1919 р., після відставки В. Винниченка, став лідером Директорії, дедалі схилився до союзу з Польщею. Керівництво останньої згоджувалося на допомогу за неодмінної відмови політичного проводу УНР від західних теренів, звісно – на користь поляків. Власне, до цього результату таки й дійшло на кінець 1919 р. [25, 379–442].

Щоб зрозуміти трагізм нездійсненності соборницького процесу 1919 р., не можна пройти й повз аналіз впливу на нього ще однієї – третьої – крупної

української сили. Її непросто характеризувати, оскільки етнічний чинник в її сутнісній кваліфікації не виступав на чільне місце. Однак і не зважати на нього в плані поставленої проблеми не можна. Йдеться про Добровольчу армію, яка, за оцінками діячів ЗУНР, їх пропагандистських матеріалів, на 70% була українською.

Власне, про те, що денікінці завдали смертельного удару по УНР, всі добре знають і чимало пишуть. Однак менше уваги концентрується на тому, як витлумачити, що українська державність руйнувалася таки ж українськими руками, і ще менше уваги звертається на те, що в умовах соборництва відцентрова тенденція кубанських українців була прямо протилежною генеральній лінії відроджуваної нації. Ця тенденція була рівнодіючою великій сумі факторів. Серед них на особливу увагу, гадається, заслуговує те, що відбувалося у національному житті в 1917 р. з етнічно українським масивом.

Було забуто гасло М. Міхновського: «Україна від гір Карпатських по гори Кавказькі». В умовах демократизації всього суспільства демократична ейфорія захопила багатьох політичних діячів, у тому числі й українську еліту. Її майбутню Росію вони бачили як федерацію вільних націй, країв, областей, національно-державних утворень і територіально-адміністративних одиниць.

Вимогу права на національно-територіальну автономію провідники Української революції прирівнювали до права на вимогу автономії козацьких областей. По суті, козацькі краї, серед них Дон і Кубань, були прирівняні до України. З найбільшою силою це засвідчив З'їзд Народів у Києві у вересні 1917 р.

Донські, кубанські, терські, уральські, забайкальські козаки мали таке ж представництво, як і нації. Ось ця особність і стала основою сепаратизму, регіоналізму, в усякому разі психологічною підставою для того, щоб ідентифікувати себе не (у даному разі йдеться передусім про кубанців) органічною частиною цілої української нації, а чимось окремих.

Визнавалися коріння, національно-родинні почуття, однак це було без тієї міри національного усвідомлення, яка зобов'язує детермінує вчинки, поведінку. Аналізуючи природу цього явища, не можна, однак, не визнати і надзвичайної ваги його негативного впливу на всю долю нації, в першу чергу щодо реалізації соборницької мети [12, 7–36].

Формально Акт злуки втратив свою юридичну силу 20 грудня 1919 р., коли з ініціативи Є. Петрушевича члени Української Національної Ради і уряду ЗОУНР в односторонньому порядку денонсували ухвалені 22 січня 1919 р. документи. Невдовзі стало ясно, що поразки зазнала Українська національно-демократична революція. Чи не найвідчутнішим, найгіршим її від'ємним результатом стало те, що Україну було знову поділено, а переважна маса українців опинилася відразу в чотирьох державах – СРСР (його складовою стала Українська Соціалістична Радянська Республіка), Польщі, Румунії, Чехословаччині. Однак і за цих умов українців, їхню ідейно-політичну еліту не залишали думки про відновлення єдиної національної сім'ї, прагнення наблизити цей благословенний день.

Одним із найважливіших етапів в історії боротьби українського народу за свою соборність став період напередодні Другої світової війни, самої

війни і першого післявоєнного десятиріччя – 1938–1954 рр. Безперечно, то був найтрагічніший, найкривавіший час світової історії. Незчисленні біди і неймовірні випробування він приніс і Україні, яка вкотре опинилася в епіцентрі небувалих катаклізмів, глобальної катастрофи. Але саме у вирі воєнного лихоліття відбулося проголошення незалежності Карпатської України. Восени 1939 р. захоплені ще в 1918–1920 рр. Польщею західноукраїнські землі були приєднані до СРСР і воз'єднані з УРСР. У 1940 р. це ж сталося із загарбаними в роки революції і утримуваними до того Румунією Північною Буковиною і Південною Бессарабією. В 1945 р. до УРСР увійшла Закарпатська Україна, яка з 1919 р. до 1938 р. перебувала у складі Чехословаччини, а навесні 1939 р. з дозволу і за сприяння А. Гітлера була окупована хортистською Угорщиною. Нарешті, 26 квітня 1954 р. Верховна Рада Союзу РСР ухвалила закон «Про передачу Кримської області РРФСР до складу Української РСР». Так у межах Радянського Союзу завершилося збирання основних етнічних масивів українського народу, сформувалися нині існуючі територіальні кордони України, яка стала повноправним членом міжнародного співтовариства – Організації Об'єднаних Націй.

Незважаючи на випробування й негаразди, яких зазнав український народ за часів сталінського тоталітаризму, територіальна консолідація українства об'єктивно була гігантським кроком уперед у формуванні й розвитку української нації, зростанні самосвідомості її членів і, в кінцевому підсумку, наблизила торжество реального суверенітету і незалежності України.

Після краху Радянського Союзу адміністративно-територіальна цілісність українських земель (Українська Радянська Соціалістична Республіка) стала природною базою утвердження і розвитку незалежної соборної України.

Отже, навіть побіжного погляду на нашу історію достатньо для непохитного переконання в тому, що ідея державного соборного самоутвердження, починаючи з давніх часів великокняжої доби, залишалася визначальною, стрижньовою для всіх поколінь українців. Ця невгамована потреба історичної правди і справедливості, жагучий покликання волі рухали віковичну свідомість мільйонів, готових на величні подвиги і безмежну жертвовність в ім'я їх здійснення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винниченко В. Відродження нації. Ч. III. – К.–Відень, 1920. – 535 с.
2. Гошуляк І. Тернистий шлях до соборності (від ідеї до Акту Злуки). – К., 2009. – 467 с.
3. Дображанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921). Док. і матер. – Чернівці, 2009. – 512 с.
4. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія. – Івано-Франківськ, 2001. – 426 с.
5. Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К., 2004–2012.
6. Корнилов В. Донецько-Криворожская республика. Расстрелянная мечта. – Х., 2011. – 603 с.
7. Красівський О. ЗУНР і Польща: політичне та воєнне протистояння (листопад 1918 – липень 1919 рр.). – Львів, 1999. – 92 с.
8. Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр.: проблеми взаємовідносин. – К., 1998. – 299 с.

9. Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду). – Київ, 1996. – 895 с.
10. Кукутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст.–1939). – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
11. Курас І. Ф., Солдатенко В. Ф. Соборництво і регіоналізм в українському державотворенні (1917–1920 рр.). – К., 2001. – 248 с.
12. Курас І. Ф., Солдатенко В. Ф. Кубань революційна: етнічні і соціальні вектори // Курас І. Ф., Солдатенко В. Ф. Соборництво і регіоналізм в українському державотворенні (1917–1920 рр.). – К., 2001. – С. 7–36.
13. Кучер В., Солдатенко В. Соборність України: підсумки дослідження проблеми // Етнополітологія в Україні. Становлення. Що дали? – К., 2002. – С. 152–168.
14. Лилик С. Західноукраїнська Народна Республіка. – Львів, 1990. – 206 с.
15. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: у 2 т. – Т. 2. – Київ, 1994. – 573 с.
16. Литвин М. Р., Науменко К. Є. Історія ЗУНР. – Львів, 1995. – 368 с.
17. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. – Прага, 1922. – 228 с.
18. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції (1917–1921). – Прага, 1942.
19. Макаруч С. А. Українська Республіка Галичан. Нарис про ЗУНР. – Львів, 1997. – 192 с.
20. Нариси історії Української революції 1917–1921 років: у двох книгах. – Кн. 2. – К., 2012. – 462 с.
21. Нова Рада. – 1919. – 25 січня.
22. Проблеми соборності України в ХХ столітті. – К., 1994. – 230 с.
23. Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917–1920 рр. – К., 1999. – 416 с.
24. Соборність України: історія і сучасність. – Івано-Франківськ, 1999. – 86 с.
25. Солдатенко В. Ф. Винниченко і Петлюра: політичні портрети революційної доби. – К., 2007. – 621 с.
26. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу. Історичні есе-хроніки: у 4-х т. – Т. II: Рік 1918. – К., 2009. – 411 с.
27. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу. Історичні есе-хроніки: у 4-х т. – Т. III: Рік 1919. – К., 2010. – 453 с.
28. Солдатенко В. Ф., Савчук Б. П. Галицька армія у Наддніпрянській Україні. – К., 2004. – 214 с.
29. Солдатенко В. Ф. Гражданская война в Украине 1917–1920 гг. – М.: Новый хронограф, 2012. – 672 с.
30. Солдатенко В. Ф. Революційна доба в Україні (1917–1921 роки): логіка пізнання, історичні постаті, ключові моменти. – К., 2011. – 568 с.; 2-е вид., доп. і перероб. – К., 2012. – 522 с.
31. Стахів М. Україна в добі Директорії УНР. – Т. II: Україна між двома силами. – Скрантон, 1963. – 248 с.
32. Стойчак М. Політичні суперечності урядів УНР і ЗУНР (ЗОУНР) у повоєнній та новітній українській історіографії // Історичний журнал. – 2006. – №4. – С. – 55–66.
33. Толочко П. П. Украина в оранжевом интерьере. – К., 2012. – 192 с.
34. Україна соборна. – К., 2004. – 380 с.
35. Україна. – 1919. – 24 січня.
36. Україна. – 1919. – 29 січня.
37. Українознавство. Науковий громадсько-політичний, культурно-мистецький, релігійно-філософський журнал. – К., 2004–2012.
38. Українська революція 1917–1921 років. Погляд із сьогодення. – К., 2013. – 656 с.
39. Українська соборність: ідея, досвід, проблеми (До 80-річчя Акта Злуки 22 січня 1919 р.).
40. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції. – Т. IV. – Прага, 1921. – 192 с.
41. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програма. – Прага, 1928. – 333 с.

REFERENCES

1. *Vynnychenko V.* Vidrozhennia natsii. Ch. III. – K.–Viden, 1920. – 535 c.
2. *Hoshuliak I.* Ternystyi shliakh do sobornosti (vid idei do Akta Zluky). – K., 2009. – 467 s.
3. *Dobrazhanskyi O., Staryk V.* Zmahannia za ukrainsku derzhavnist na Bukovyni (1914–1921). Dok. i mater. – Chernivtsi, 2009. – 512 s.
4. *Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923: Istoriia.* – Ivano-Frankivsk, 2001. – 426 c.
5. Zbirnyk naukovykh prats Naukovodoslidnogo instytutu ukrainoznavstva. – K., 2004–2012.
6. *Kornilov V.* Donetsko-Krivorozhskaya respublika. Rasstrelyannaya mechta. – Kh., 2011. – 603 s.
7. *Krasivskyi O.* ZUNR i Polshcha: politychne ta voienne protyborstvo (lystopad 1918 – lypen 1919 rr.). – Lviv, 1999. – 92 s.
8. *Krasivskyi O.* Skhidna Halychyna i Polshcha v 1918–1923 rr.: problemy vzaiemovidnosyn. – K., 1998. – 299 s.
9. *Kremen V., Tabachnyk D., Tkachenko V.* Ukraina: alternatyvy postupu (krytyka istorychnoho dosvidu). – Kyiv, 1996. – 895 c.
10. *Kuhutiak M.* Halychyna: storinky istorii. Narys suspilno-politychnoho rukhu (XIX st.–1939). – Ivano-Frankivsk, 1993. – 200 s.
11. *Kuras I. F., Soldatenko V. F.* Sobornytstvo i rehionalizm v ukrainskomu derzhavotvorenni (1917–1920 rr.). – K., 2001. – 248 s.
12. *Kuras I.F., Soldatenko V.F.* Kuban revoliutsiina: etnichni i sotsialni vektory // Kuras I.F., Soldatenko V.F. Sobornytstvo i rehionalizm v ukrainskomu derzhavotvorenni (1917–1920 rr.). – K., 2001. – C. 7–36.
13. *Kucher V., Soldatenko V.* Sobornist Ukrainy: pidsumky doslidzhennia problemy // Etnopolitohiia v Ukraini. Stanovlennia. Shcho dali? – K., 2002. – C. 152–168.
14. *Lylyk S.* Zakhidnoukrainska Narodna Respublika. – Lviv, 1990. – 206 s.
15. *Lysiak-Rudnytskyi I.* Istorychni ese: u 2 t. – T. 2. – Kyiv, 1994. – 573 c.
16. *Lytvyn M.R., Naumenko K.Ye.* Istoriia ZUNR. – Lviv, 1995. – 368 s.
17. *Lozynskyi M.* Halychyna v rr. 1918–1920. – Praha, 1922. – 228 c.
18. *Mazepa I.* Ukraina v ohni y buri revoliutsii (1917–1921). – Praha, 1942.
19. *Makarchuk S. A.* Ukrainska Respublika Halychan. Narys pro ZUNR. – Lviv, 1997. – 192 c.
20. *Narysy istorii Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv: u dvokh knykh.* – Kn. 2. – K., 2012. – 462 s.
21. *Nova Rada.* – 1919. – 25 sichnia.
22. *Problemy sobornosti Ukrainy v XX stolitti.* – K., 1994. – 230 s.
23. *Serhiichuk V.* Ukrainska sobornist. Vidrozhennia ukrainstva v 1917–1920 rr. – K., 1999. – 416 s.
24. *Sobornist Ukrainy: istoriia i suchasnist.* – Ivano-Frankivsk, 1999. – 86 s.
25. *Soldatenko V. F.* Vynnychenko i Petliura: politychni portrety revoliutsiinoi doby. – K., 2007. – 621 c.
26. *Soldatenko V. F.* Ukraina v revoliutsiinu dobu. Istorychni ese-khroniky: u 4-kh t.– T. II: Rik 1918. – K., 2009. – 411 s.
27. *Soldatenko V. F.* Ukraina v revoliutsiinu dobu. Istorychni ese-khroniky: u 4-kh t.– T. III: Rik 1919. – K., 2010. – 453 s.
28. *Soldatenko V. F., Savchuk B.P.* Halytska armiiia u Naddnyprianskii Ukraini. – K., 2004. – 214 c.
29. *Soldatenko V.F.* Grazhdanskaya voyna v Ukraine 1917–1920 gg. – M.: Novyy khronograf, 2012. – 672 s.
30. *Soldatenko V.F.* Revoliutsiina doba v Ukraini (1917–1921 roky): lohika piznannia, istorychni postati, kliuchovi momenty. – K., 2011. – 568 s.; 2-e vyd., dop. i pererob. – K., 2012. – 522 s.
31. *Stakhiv M.* Ukraina v dobi Dyrektorii UNR. – T. II: Ukraina mizh dvoma sylamy. – Skrenton, 1963. – 248 c.
32. *Stoichak M.* Politychni superechnosti uriadiv UNR i ZUNR (ZOUNR) u povoiennii ta novitnii ukrainskii istoriohrafii // Istorychnyi zhurnal. – 2006. – №4. – S. 55–66.

33. *Tolochko P.P.* Ukraina v oranzhevom interere. – K., 2012. – 192 c.
34. Ukraina soborna. – K., 2004. – 380 s.
35. Ukraina. – 1919. – 24 sichnia.
36. Ukraina. – 1919. – 29 sichnia.
37. Ukrainoznavstvo. Naukovyi hromadskopolitychnyi, kulturno-mystetskyi, relihiinofilosofskyi zhurnal. – K., 2004–2012.
38. Ukrainska revoliutsiia 1917–1921 rokiv. Pohliad iz sohodennia. – K., 2013. – 656 s.
39. Ukrainska sobornist: ideia, dosvid, problemy (Do 80-richchia Akta Zluky 22 sichnia 1919 r.).
40. *Khrystiuk P.* Zamitky i materialy do istorii ukrainskoi revoliutsii. – T. IV. – Praha, 1921. – 192 c.
41. *Shapoval M.* Velyka revoliutsiia i ukrainska vyzvolna prohrama. – Praha, 1928. – 333 c.

V. Soldatenko

***Ukrainian Conciliarism: Idea and Experience of Its Realisation in 1919
in Contemporary Scientific Discourse***

Abstract

In contrast to the abstract-theoretical explanation of the documents of national conciliarism (The Unification Act), which is dominant in native historiography, an attempt to determine the influence of the concrete-historical factors of the practice of the prolonged struggle for realization of the autonomist-federalist conception of reorganization of Russia by political parties from Overdnipro Ukraine and efforts of the western Ukrainian leaders to accomplish plans of creation of a «crown land» from Ukrainian enclaves in Austria-Hungary (Eastern Halychyna, Northern Bukovyna and Zakarpattia) on their contents and character is made. Suggested criteria of evaluation of essential qualities of the idea of Ukrainian conciliarism in comparison with other fundamental ideas of the national state-building of the revolutionary era of 1917–1920 allow to ground a conclusion that different political camps and forces generally acknowledged the task of unification of ethnic lands, grouping of earlier disconnected branches of the Ukrainian people into one integrity. On the basis of analysis of achievements and problems of available historical works, the attention is drawn to the need of examination of little-studied aspects of the real experience of 1919: the principal impossibility of unification of state-political models of Ukrainian People's Republic and West Ukrainian People's Republic, which were different in nature and in essence, into an organic integrity. The effect of «political bimetallicism», which was obtained as a result, was supplemented with vividly expressed perceivable bilateral regionalistic tendencies and led to unpredicted and generally negative phenomenon of a «state inside a state», which was basic, latent juridical and political reason of disadvantages, defeats and tragedies of 1919. With particular evidence the above mentioned was embodied in two social spheres: military and foreign policy. The concept comparative analysis of real achievements of the Ukrainian conciliarism of 1919 and other historical periods still remains as urgent scientific task, which can clarify more convincingly the place of examined events in a complex, prolonged historical process.